

ÄGANDERÄTT OCH SOCIALISM

AV

ERNST WIGFORSS

Stockholm
TIDENS FÖRLAG

1928

INNEHÅLL.

1. Äganderätten hotad - den borgerliga samhällsordningen i fara
2. Socialdemokratin vill att alla skola äga något
3. Driften att äga sitter djupt
4. Äganderätten - ett medel att öka välståndet
5. Inte över ån efter vatten
6. Äganderätten är inte hotad. Den är redan upphävd för flertalet - i det borgerliga samhället
7. Vem leker med ordet äganderätt?
8. "Det är en förnekelse av äganderätten.
9. Den verkliga striden - att värna gammal äganderätt eller att skapa ny
10. Vill socialdemokratin "ta jorden från bönderna"?
11. Bönder och arbetare
12. Samfälld äganderätt
13. Liberalism och socialism
14. Inte som i sagorna
15. Människan och hennes egendom

Motto: "Det är en förnekelse av äganderätten, att hertigen av Sutherland äger alla gårdarna på sitt gods, liksom det vore en förnekelse av äktenskapet, om han hade alla våra hustrur i ett harem."

G. K. Chesterton.

Äganderätten hotad - den borgerliga samhällsordningen i fara!

"Valet i höst kan gälla den borgerliga samhällsordningens bestånd. Till dess värn kallar nu högerpartiet allt Sverges folk." Så börjar 1928 års valmanifest från den svenska högern. Och med andra ord säga frisinnade och liberaler detsamma.

Vem är det då, som hotar den borgerliga samhällsordningen? Vem är fienden, som måste mötas av en samlad borgerlig front? - Jo, arbetarpartiet. Det socialdemokratiska arbetarpartiet. - Och ingen kan vara i tvivel om, vari faran anses bestå. Arbetarpartiet är socialistiskt. Det hotar med "socialisering". Det har vid årets riksdag fört fram förslag om förmögenhetsbegränsning genom arvsskatt. *Det är äganderätten striden gäller. Den socialistiska politiken är ett ständigt hot mot den enskilda äganderätten och därmed mot hela den borgerliga samhällsordningen.*

Stridsropet är både enkelt och gällt. Det är avsett att sätta känslorna i rörelse. Känslorna hos dem som äga något och bli oroliga, då någon fara synes hota äganderätten. Till höstens val skola de skrämmas med socialismen, så att de rösta för den borgerliga samlingen.

Men det är inte bara de borgerliga, som ifråga om egendom och äganderätt kunna vädja till känslorna. På de borgerligas stridsrop svara socialdemokraterna, att *om den borgerliga samhällsordningen är i fara, är det därför att den icke tillfredsställer människornas krav på äganderätt. Om socialdemokratin är ett hot mot den borgerliga samhällsordningen är det därför, att*

Socialdemokratin vill att alla skola äga något.

Socialdemokraten förnekar inte, att den djupaste klyftan i svensk politik just nu går mellan arbetarpartiet å ena sidan och de borgerliga partierna å den andra. Tvärtom. Han är den förste att erkänna det. Och han ger de borgerliga rätt däri, att den politiska striden till en väsentlig del är en strid om egendom och äganderätt. Men han förnekar bestämt, att saken ligger så enkelt till, att det skulle vara en strid mellan borgerliga vänner av äganderätten å ena sidan och socialdemokraterna som motståndare till äganderätten å den andra.

Det är nu en gång inte så. Socialdemokraten har ingen respekt för den nuvarande fördelningen av egendom och äganderätt mellan människorna. Han har ingen vördnad för bestående rättigheter bara därför att de existera. Han vet att formerna för äganderätt och innebörden i äganderätten kunna växla, lika väl som samhällsformerna i övrigt ständigt förändra sig. Men han vet också att det finns något värdefullt både för den enskilde och för samhället i det som människorna eftersträva, då de sträva efter egendom och äganderätt. *Och, socialdemokraten vill att detta värdefulla skall komma ännu mera till sin rätt, genom att alla medborgare få egendom eller andel i egendomen.* Om det behövs, kan även socialdemokraten hålla ett lovtal över äganderätten.

Driften att äga sitter djupt.

Driften att äga, att ha något man kan kalla sitt eget, sitter djupt hos de allra flesta. Den sitter där visserligen inte ensam. Rykte är kostligare än stor rikedom, och ynnest bättre än silver och guld, skriver aposteln. Men i regel söker människan vinna det ena utan att förlora det andra. Egendomen blir grundvalen för att bättre kunna tillfredsställa övriga behov. Egendom och äganderätt komma därför också i medelpunkten av intresset, så snart man börjar syssla med människorna och deras strävan, deras arbete för sig själva och deras liv i samhället.

Redan barnen lägga i dagen denna instinkt att ha något för egen räkning. De bruka något till leksak, och vanan lägger grund till en känsla av äganderätt. Sen urminnes tider har den enskilde haft sina egna vapen och sina egna verktyg. Den boplats folk hamnat i och vant sig vid, kan inte gärna vara lika tillgänglig för andra. Om jorden först senare, eller t. o. m. mycket sent, gått över till att vara enskild egendom i samma mening som lösa tillhörigheter och bostäder, så beror detta framför allt på att jorden varit rymlig och människorna fåtaliga. Så snart man börjat känna det trångt, har man sökt gränsa av ett område som sitt eget. Det var väl inte först den enskilde. Det var släkten och stammen. Men vad släkten eller stammen ägde, var dess enskilda egendom gentemot andra släkter och stammar. *All historia synes vittna om, hur djupa rötter äganderätten har i den mänskliga naturen.*

Äganderätten - ett medel att öka välståndet.

Om man inte har någon säkerhet att få behålla, vad man med arbete eller på annat sätt förskaffat sig, kan man inte känna någon starkare lockelse att göra något för framtiden. Att spara för kommande behov av det som kanske finns i överflöd just nu, kan inte löna sig, om vilken annan som helst kan tillägna sig det sparade. Om ändå någon skall slösa bort det, varför inte lika gärna jag själv? Varför möda sig med att framställa verktyg, som man

själv kanske aldrig får nytta av? Varför lägga ned arbete på att förbättra jorden, om man inte har någon som helst särskild rätt till den ökade avkastningen? Och så vidare! *Det är lätt att tänka sig, vilken utomordentlig sporre äganderätten varit för att locka till arbete och sparsamhet, för att främja produktionen och öka välståndet.*

Inte över ån efter vatten.

Då socialdemokraterna angripa den bestående borgerliga samhällsordningen, då de kalla folkets breda lagar till strid för djupgående förändringar i samhällslivet, då behöva de inte vädja till några nya och främmande principer. De gå inte över ån efter vatten. De peka bara på alla människors naturliga strävan att få del i egendomen och del i äganderätten. Socialdemokraten vet att egendomens betydelse inte bara ligger däri, att den ger *större inkomster*. Han vet att den betyder *större trygghet* i tillvaron. Han vet att den är *en naturlig grundval för personlig frihet och självständighet*. *Han vänder sig mot "den borgerliga samhällsordningen", därför att den icke ger alla medborgare del i egendomen; därför att den utesluter större delen av folket från den trygghet, frihet och självständighet, som egendom och äganderätt skänker.*

Äganderätten är inte hotad. Den är redan upphävd för flertalet - i det borgerliga samhället.

Man kan inte förlora vad man inte har. I det borgerliga samhället är det så ställt, att *två tredjedelar av befolkningen sakna nämnvärd egendom*. De äro så fattiga, att de praktiskt taget kunna kallas egendomslösa. Den stora huvudmassan av lönarbetare i jordbruk och hantverk och industri, i handel och samfärdsel ha ingen andel i den egendom de bruka, i de produktionsverktyg, med vars hjälp de arbeta och skaffa sig livsuppehälle. Mängder av självständiga arbetare i jordbruk och hantverk och smådrift överhuvudtaget ha så lite egendom, att de kunna föras till samma klass som lönarbetarna. *Endast en tredjedel av medborgarna kunna räknas som egendomsägare, och av dem är det återigen en mycket liten del, bara ett par procent av befolkningen, som sitter med äganderätt till över hälften av all förmögenhet i samhället.*

Vem leker med ordet äganderätt?

På socialdemokraternas angrepp svara de borgerliga sannolikt, att samhället inte kan eller bör göra mera för den enskildes äganderätt än att ge honom laglig rätt att skaffa sig så mycket egendom han förmår. Det är denna lagliga rätt, som finns i det borgerliga

samhället. Därför vilar det på den enskilda äganderättens grund. Därför är det en lek med ordet äganderätt, då socialdemokraterna slå sig till dess riddare och då de anklaga det borgerliga samhället för att det inte ger äganderätt åt alla sina medborgare.

Låt oss se vart detta försvar för den borgerliga äganderätten leder. Man lägger ingen vikt vid hur det i *verkligheten* står till med egendomens fördelning. Man bryr sig inte om att den stora massan av medborgare *kanske praktiskt* taget sakna möjlighet att skaffa sig egendom. Så länge den formella rätten finns för var och en att fritt förfoga över sina inkomster, att i fri tävlan med andra förvärva jord och kapital, så länge anses samhället vara byggt på den enskilda äganderätten, och varje försök att begränsa äganderätten för någon del av egendomsägarna kallas för ett hot mot samhällsordningen. Utan att blinka förklarar man, att det nuvarande samhället vilar på den enskilda äganderättens grund, fastän två tredjedelar av medborgarna äro uteslutna från äganderätt. Varför inte lika gärna om det varit nio tiondedelar eller nittionio hundraedelar? Man skulle kunna tänka sig att all jord i landet låge i händerna på ett hundratal godsägare, och att hela den jordbrukande befolkningen i övrigt vore statare, drängar och daglönare hos detta hundratal. Det kunde vara så ställt, att dessa jordarbetare inte *hade någon ekonomisk möjlighet* att skaffa sig egen jord. Så länge den lagliga rätten fanns, kunde de borgerliga säga, att samhället vilade på enskild äganderätt till jorden. Varje strävan att *med den politiska makten till hjälp* och mot de gamla ägarnas vilja dela upp dessa storgods i bondebruk, kunde framställas som angrepp mot den enskilda äganderätten. Man skall ha stora anspråk, om man inte vill kalla detta för en lek med ordet äganderätt.

"Det är en förnekelse av äganderätten..."

Det är skäl att erinra om, att angreppen mot "den borgerliga äganderätten" inte bara göras av socialister. Man kan vara mycket misstänksam mot tanken på *samfäll*d äganderätt, man kan vara en övertygad anhängare av enskild äganderätt och ändå bedöma äganderätten i det borgerliga samhället på samma sätt som socialdemokratin. Förkämparna för en uppdelning av godsen i bondebruk kunna med styrka vädja till omsorgen om den enskilda äganderätten. De kunna göra till sina de ord av engelsmannen G. K. Chesterton, som satts till motto på denna skrift: *Det är en förnekelse av äganderätten, att hertigen av Sutherland äger alla gårdarna på sitt gods, liksom det vore en förnekelse av äktenskapet, om han hade alla våra hustrur i ett harem.*

Men det som gäller jordagods, gäller också egendomen i övrigt. I vårt eget land äro inte de stora godsen en dominerande företeelse. Vi ha bönder med äganderätt i mycket stor utsträckning. Men inom andra delar av det ekonomiska livet, framför allt inom industrin, ha vi den anhopning av egendomen; ett fåtal händer, som Chesterton kallar en förnekelse av äganderätten. Från de egendomslösa inom

industrin kommer därför i främsta rummet kravet på en annan och jämnare fördelning av äganderätten. Men industrins lönarbetare ha därvid inga andra intressen att företräda än sådana som äro gemensamma för alla egendomslösa. De som vid jordbruket utan egendom eller utan tillräcklig egendom skaffa sig ett knappt och osäkert levebröd, sluta sig naturligt samman med industrins arbetare. Och de ge *socialdemokratin sina röster därför att de förstå, att socialdemokratin låter de egendomslösas intresse av att få del i egendomen väga tyngre än de förut besittandes krav på att utan inskränkning få i sina händer samla hur stor rikedom som helst.*

Den verkliga striden - att värna gammal ägande rätt eller att skapa ny.

Här står den verkliga striden. Inte mellan vänner och fiender till äganderätten i allmänhet. Ty man må på olika sätt avvisa kravet från de egendomslösa att få andel i egendomen. Man kan bara inte göra det genom en enkel hänvisning till äganderättens fördelar. Det är att slå sig själv alltför hårt och uppenbart på munnen. Vill man stryka undan allt det oväsentliga, står striden mellan dem som anse den främsta uppgiften vara att skydda redan bestående äganderätt, och å andra sidan dem som anse det viktigare att skapa ny, d. v. s. att bereda alla medborgare *praktisk möjlighet* att få andel i äganderätten, även om detta måste ske genom att begränsa vissa medborgares rikedom.

Vill socialdemokratin "ta jorden från bönderna"?

Efter allt det föregående borde det vara onödigt att på allvar behandla talet om att socialdemokratin "vill ta jorden från bönderna". *Socialdemokraterna erkänna öppet, att de vilja begränsa den äganderätt, som står i vägen för andras rimliga anspråk på att också få äga något. Men böndernas äganderätt är icke något sådant hinder.* Böndernas jord är väsentligen ett medel för ägarnas eget arbete. Men därmed hör den också till de arbetsverktyg, som 'socialdemokratin vill lägga i de arbetandes egen hand för att öka deras trygghet, frihet och självständighet. Socialismens strävan har ofta blivit uttryckt så att "arbetaren skall förenas med sina arbetsverktyg". *Bonden är redan förenad med sina arbetsverktyg, därigenom att han äger sin jord.* Det vore en underlig politik av ett socialdemokratiskt parti att söka lossa detta samband, där det redan finns, samtidigt med att krafterna för övrigt riktas in på att skapa nya självständiga jordbruk; att utöka dem som äro ofullständiga, att inom industrin ge åt arbetaren en ställning med större trygghet, större del i avkastningen, del i ledningen, med ett ord "del i den industriella egendomen".

Bönder och arbetare.

Människor, som leva under olika ekonomiska förhållanden, ha ofta svårt att förstå varandras strävan. Även om den innerst bäres upp av samma mänskliga behov. Bonden står främmande för industriarbetarens socialism, därför att den betyder "samfällid egendom", "samhällets äganderätt" eller dylikt. Och en sådan samfällid äganderätt har han aldrig haft anledning att se som målet för sin egen strävan. Skall det vara möjligt för dessa bada stora folkklasser att komma närmare varandra, måste båda lära sig förstå, att den yttre formen vari de kläda sina strävanden, är olika, men kärnan densamma.

För både bonden och arbetaren gäller det att vinna något, som endast äganderätten tycks kunna skänka. Båda önska säkerhet för att få skälig lön för sin möda. Båda finna det otryggt att vara beroende av en främmande arbetsgivare. Båda vilja så mycket som möjligt råda över sitt arbete själva. Men den enkla och naturliga vägen att nå dessa mål är för den arbetande jordbrukaren att få sin egen torva. Han skall arbeta själv. För sig och sin familj. Med ingen eller obetydlig främmande arbetskraft. Förutsättningarna för den rent individuella äganderätten äro påtagliga.

Samfällid äganderätt.

För arbetarmassorna inom den stora industrin ter sig äganderättsproblemet inte lika enkelt och klart. De arbeta gemensamt, i en stor och invecklad organisation, där den enes verksamheten griper in i den andres. Hela den industriella anläggningen är förutsättning för allas arbete, och det är omöjligt att urskilja vars och ens andel i det färdiga produktionsresultatet. Man har med rätta sagt att i den moderna industrin är hela *arbetsprocessen* redan "socialiserad". Ingenting är naturligare än att också *äganderätten* till produktionsmedlen och till de färdiga produkterna blir "socialiserad", d. v. s. förlagd i någon "samfällighets" hand. Denna samfällighet kan vara staten eller kommunen, den kan vara en fri sammanslutning av de arbetande i ett företag, den kan vara arbetarna inom en industri, organiserade i stora förbund. Alla dessa former ge uttryck för en strävan att gemensamt äga och förvalta. Liksom den enskilde arbetaren inte när som helst efter behag kan lämna det gemensamma arbetet utan att åstadkomma rubbningar, liksom han där måste foga sig efter hela arbetsorganisationens behov, likaså blir inte heller äganderätten individuell, så att varje delägare efter behag kan "ta ut" sin del av egendomen eller överlåta den åt någon utanförstående. Även egendomen blir underkastad *samfällid kontroll*.

Liberalism och socialism.

På denna punkt är det kanske möjligt att dra en verklig gränslinje mellan liberalism och socialism, även mellan den radikala liberalismen och socialismen. Det finns nämligen på sina håll i världen en liberalism, som såtillvida överensstämmer med socialismen, att den inte är tillfredsställd med äganderätten och dess fördelning i det borgerliga samhället. Det är en liberalism, som ger socialismen rätt fullt ut i dess kritik, och som också anser det viktigare för samhället att äganderätt skapas åt de nu egendomslösa, än att all bestående äganderätt förblir obeskuren. Dessa liberaler instämmer med Chesterton ifråga om jordagodsen. Men de söka föra tanken vidare även till den storindustriella egendomen. *Varje arbetare* bör enligt deras mening också bli *en ägare*, men även här bör han ha rent individuell egendom. Arbetarna böra kort sagt bli ägare av aktier eller andra värdepapper, som ge dem del i äganderätten och anspråk på avkastningen, men som samtidigt äro av den natur, att ägaren kan fritt förfoga över sin andel, fritt kan sälja den, göra av med pengarna, eller placera dem på annat håll.

I princip synes denna *äganderätt för alla* vara mycket avvikande från *socialdemokratins "samfällda" egendom*. I praktiken skall det kanske visa sig, att det även här finns övergångsformer som göra det svårt att dra skarpa linjer. Det gamla liberala kravet på enskild äganderätt var grundat på tanken, att den arbetande "företagaren" skulle äga de produktionsmedel med vilka han själv arbetade. Iden att den arbetande bör ha ett särskilt intresse just för avkastningen av sitt eget arbete och för det "företag", vari han direkt gör sina insatser, har fortfarande en betydande styrka. Men då torde det för denna radikala liberalism bli svårt att alldeles skilja äganderätt och arbete åt. Äganderätten får kanske bindas vid "företaget" mera än vid den enskilde arbetaren, och den fria förfoganderätten blir kanske starkt begränsad. Avståndet till den *samäganderätt*, som kan anses för socialismens särmärke, blir avsevärt förminskat.

Inte som i sagorna.

Härmed må vara huru som helst. Då socialdemokratin angriper den nuvarande fördelningen av äganderätten, gör han det inte med ett färdigt förslag i hand, hur allt skall vara ordnat i ett fullkomligt framtidssamhälle. Det är bara i sagorna, som historien slutar med, att efteråt "levde de lyckliga ända till sin död". I verklighetens värld tvingas människorna att ständigt lösa nya problem. Vart släkte får ta samhället som det är och pröva sig fram till något bättre.

Socialdemokratin finner ett samhälle, där äganderätten och makten över egendomen är ytterst ojämnt fördelad mellan människorna. Samhället är kluvet i rika och fattiga, det är över stora områden kluvet i ägare av produktionsmedel och

egendomslösa lönarbetare.. Den stora ojämnheten i ekonomiska villkor gör hela folkets välbefinnande mindre, än det vid en jämnare fördelning kunde vara. Även de bättre betalda lönarbetarna leva i otrygghet, därför att de inte själva ha att bestämma, om arbetet skall hållas i gång och arbetsverktygen utnyttjas. Välbefinnandet lider också av att produktionsmedlens ägare och de för lön arbetande ligga i öppen eller hemlig fejd med varandra. Om äganderätt till arbetsverktyg, och till arbetets avkastning är en sporre till förbättrad produktion, så får det borgerliga samhället i mycket stor utsträckning undvara denna sporre. Vårt nuvarande ekonomiska liv ger närmast ett exempel på, att produktionen kan både hållas i gång och utvecklas, fastän den stora massan av producenterna inte ha någon äganderätt till den produktiva egendomen.

Socialdemokratin ledes av övertygelsen, att även produktionen skulle kraftigt främjas, om klyftan mellan rika och fattiga fylldes ut, om ägare och arbetare upphörde att vara två skilda och kämpande klasser. Men det målet kan endast nås, genom att arbetarna i en eller annan form göras till "ägare", eller få del av den trygghet och självständighet, det ökade intresse för arbetet och för produktionen, som äganderätten varit ett medel att skapa.

Därmed är målet givet. Eller rättare sagt, därmed har socialdemokratin. en riktlinje för sitt handlande, för sin praktiska politik. Men vad som skall göras i varje särskilt all, på. det ekonomiska livets olika områden, det kan bara i de allra grövsta dragen på förhand avgöras. Sen får man pröva sig fram, i erfarenhetens ljus. Det gäller också om formerna för äganderätten.

Där det ekonomiska livet skapar förutsättningar för den enskilda äganderätten, för den enskildes arbete på sin egen jord och med sina egna arbetsverktyg, där drives inte socialdemokratin av några "teorier" att pressa fram någon form av gemensam äganderätt. Däremot kan de enskilda ägarnas eget behov av samverkan med andra locka fram organisationer av de självägande producenterna, som även här ta bort en del av näringslivets individualistiska prägel, föra med sig en ny insikt om samarbetets betydelse och därmed skapa större förståelse för idéerna om samäganderätt och socialism.

Lika klart är, att de olika formerna för en sådan samfälld egendom inte äro sinsemellan fientliga eller utesluta varandra. Det var länge sedan statsdriften brukade framställas som den enda formen för en socialistisk organisation av det ekonomiska livet. Bara det enkla faktum, att de ekonomiska frågorna allt mer, bli internationella, att de ekonomiska företagen sträcka sig långt utöver det enskilda landets gränser, tvingar fram en vidare syn. Men om det finns "naturliga ekonomiska enheter" större än det enskilda landet, kan det också finnas mindre. Och hur "producenter" och "konsumenter" i olika fall skola komma tillrätta med sina mellanhavanden och jämka samman sina skilda krav på äganderätt, hör också till de frågor, som man med ett visst lugn kan överlämna åt de arbetande människorna att lösa.

Människan och hennes egendom.

Sabbaten är gjord för människans skull och inte människan för sabbatens. Ordet gäller alla mänskliga inrättningar. *Egendom och äganderätt är till för människans skull och inte tvärtom.* Det är detta som socialdemokratin vill göra till verklighet, och på den punkten kan man gärna kalla den revolutionär. Med högerns manifest kan man gärna säga, att det gäller "den borgerliga samhällsordningens bestånd". Ty i det borgerliga samhället väger egendomen tyngre än människorna. Den graderade rösträtten var ett äkta barn av detta samhälle. När den avskaffades, lades - med den borgerliga vänsterns hjälp -- en del av den borgerliga samhällsordningen i graven. Men i förvärvslivet är egendomen fortfarande herre, den arbetande människan tjänare. Människorna betjäna maskinerna. Arbetet är en produktionsfaktor, vars värde bestämmas av dess värde för företagaren. Och han mäter med ett enda mått vinsten, kapitalets, egendomens avkastning. Om det är lönande enligt detta mått, får arbetaren göra bruk av egendomen, annars inte.

Socialdemokratin vill återge människan hennes naturliga plats som medelpunkten för all ekonomisk verksamhet. Människan skall göra bruk av egendomen och inte tvärtom. *Den arbetande människan skall vara herre över de verktyg, med vars hjälp hon strävar att vinna ett allt bättre och rikare liv.*